

A. ÖMER TÜRKES

romanlar arasında

Vebe anarşisinde bir ada hikâyesi

Orhan Pamuk, yeni romanı 'Vebe Geceleri'nde 20. yüzyılın başında hayali bir Osmanlı adası olan Minger'in 'veba anarşisi' denilen başıbozukluk günlerini anlatıyor. Minger'in veba ile kırılan altı aylık tarihine sığdırdığı olayları, bu ülkenin 100 yıllık tarihinden esinlenerek panoramik bir gözle, zamanları birbiriyle ilişkilendirecek şekilde kurgulayan Pamuk, tarihi ve siyaseti -biraz ironi ve parodi katarak- romanına çok iyi yedirmiş. Hem sürükleyici hem çok katmanlı bir roman; Pamuk'un Nobel'den sonra yazdıklarının en iyisi...

Vebe Geceleri'nde üstkurmaca tekniğini kullanmış Orhan Pamuk. Romanın anlatıcısı -sonda kendi hikâyesiyle bir roman kişisine dönüşecek- tarihçi Mina Mingerli. Bu tarihi roman ya da romanlaştırılmış tarih kitabını neden kaleme aldığını 'Giriş'te 'bütün samimiyetiyle' söyle ifade ediyor: "Doğu Akdeniz'in incisi Minger Adası'nın yaşamındaki en yoğun ve en sarsıcı altı ayı anlatırken, çok sevdiğim bu ülkenin tarihini de hikâyeme kattım. 1901 yılındaki veba salgını sırasında adada olup bitenleri araştırırken, bu kısa ve dramatik sürede kahramanların öznel kararlarını anlamaya tarih biliminin yetmeyeceğini, bunların roman sanatının yardımıyla daha iyi anlaşılacağına hissettim ve bu ikisini birleştirmeye çalıştım."

VEBA ANARŞİSİ

Roman boyunca sıklıkla araya girecek, olaylar hakkında yorumlar yapacak, kanıtlar gösterecek, açıklamalarda bulunacak olan **Mina Hanım'ın -Padişah V. Murat'ın üçüncü kızı Pakize Sultan'ın ablası Hatice Sultan'a yazdığı mektuplara dayalı- tarihi romanı 1901 baharında, İstanbul'dan Çin'e doğru yol alan Aziziye gemisinde başlıyor.** Padişah II. Abdülhamit'in emriyle İstanbul'dan çok özel bir görevle Çin'e seçkin bir Osmanlı heyeti götürülen geminin iki önemli yolcusu daha var; Abdülhamit'in yeni 'evlendirdiği' yeğeni Pakize Sultan ile kocası damat doktor Nuri Bey. Kısa bir süre sonra 'tarih sahnesi'ne çıkacak Kolağası Kamil ise Pakize Sultan'ı korumakla görevli.

İzmir'e uğradığında iki esrarengiz yolcu biner gemiye; Osmanlı İmparatorluğu'nun sağlık başmüfettişi, namılı kimyager ve eczacı Bonkowski Paşa ile yardımcısı Rum doktor İlias. Özellikle salgın hastalıklar konusundaki üstün başarılarıyla tanınan Bonkowski Paşa ve yardımcısını Minger'e indiren gemi yoluna devam eder...

Osmanlı'nın 29. vilayeti Minger, Girit ve Rodos adalarının arasında konuşlanmış küçük bir ada. Yarısı Müslüman, yarısı gayrimüslim 80 bin kişinin yaşadığı adanın başkenti Arkaz ise 25 bin nüfusa sahip, küçük ama çok güzel bir şehir.

Bonkowski Paşa'nın Minger'e gönderilme nedeni, duyulmasını önlemek için büyük çaba gösterilen veba hastalığının ortaya çıkması. Vali Sami Paşa, hastalık haberinin ve alınacak sıkı tedbirlerin adada karışıklık yaratacağından, ayrılıkçı bir isyanı başlatacağından endişeli.

Karantina ilanı gerek adaların belleğinde bıraktığı kötü anılar gerekse de ticari endişeler nedeniyle her kesimi rahatsız ediyor. Bu nedenle Bonkowski Paşa'nın gelişinden başta Vali olmak üzere hiç kimse memnun değil. Ne var ki Minger'de salgın gerçekten başını alıp gitmiş durumda. **Bonkowski Paşa işe koyulur ama çok**

Orhan Pamuk

geçmeden bir cinayetin kurbanı olacaktır. Onun yerine, o sırada İskenderiye'de bulunan Doktor Nuri atanır Minger sağlık müfettişliğine. Aynı zamanda Bonkowski Paşa cinayetini çözmesi de beklenmektedir kendisinden; **"Haşmetmeap tıpkı Sherlock Holmes hikâyelerinde olduğu gibi Bonkowski Paşa'nın gerçek katilinin cinayetin ayrıntılarına bakarak, delillere dayandırılarak bulunmasını" istemektedir.**

Romanın bundan sonraki 450 sayfasında yine Aziziye Vapurunu ile Minger'e dönen doktor Nuri, Pakize Sultan ve muhafızı Kolağası Kamil'in zor koşullar altında yeni bir hayat kurmak için verdikleri mücadeleyi okuyacağız: **Türk ve Rum, aslında Hristiyan ve Müslüman çatışmasının köriklenmesi, türlü komplolar, fırsatçılık, karaborsa, adaletsizlik, işkence, keyfi hapis uygulamaları, terk edilen evlerin yağmalanması, ailelerini kaybeden çocukların kurdukları çeteler, darağaçlarında sallanan cesetler...**

"Anarşi, sahipsizlik ve devletsizlik ortamı içine" düştüklerini kısa zamanda anlayacaklar ve Minger tarihini değiştiren olaylar dizisini hiç hesapta yokken tetikleyeceklerdir...

SHERLOCK HOLMES BİLE ÇÖZEMEZ

Pandeminin başladığı 2021 yılı mart ayında salgın hastalıkların edebiyata yansımalarını anlatan bir yazı hazırladım. Hastalık ve salgınların insan zihninde bıraktığı izler dünyanın dört bir köşesinde büyük eserler çıkarmıştı ortaya. Yeni koronavirüs salgınıyla ilgili romanları kısa sürede okuyacağımızdan hiç kuşku yoktu. 'Vebe Geceleri'nde anlatılanlar bir yüzyıl öncesine ve veba illetine dair olsa bile bir salgın sürecini anlatması açısından bizim edebiyatımızda pandemi sonrası yazılmış

ilk roman olma özelliği taşıyor. 540 sayfalık hikâyenin salgının verdiği esinle yazıldığını söyleyemiyorum elbette. Salgından çok önce kurgulanmış 'Vebe Günleri', salgından sonra gözden geçirilmiş; **Pamuk beş yıldır yazdıklarını son bir yılda yeniden yazarak günümüze ilişkisini güçlendirmiş.** Bu sayede siyasi tarihin farklı evrelerini birbirine bağlamayı ve "Muazzam bir pratikler, beklentiler, duygular, umutlar, hayaller ve yorumlar alanını -akla hayale sığmayacak kadar bereketli, girift, bulanık, sancılı ve çapraşık bir alanı- soruşturmayı açmayı" başarıyor...

Vebe deyince akla Albert Camus'nün 'Vebe'sinin gelmesi kaçınılmazdır. Camus, varoluş meselelerine, felsefi sorgulamaya açılmak için salmıştı veba illetini Oran kentinin üzerine. **Pamuk'un niyeti farklı; vebanın yarattığı kaotik bir ortamda, hayali bir adada, 'bir millet uyanıyor' mitini canlandırmış. Canlandırma kelimesi teşbih değil; hayali Minger Adası'nı insanlarıyla birlikte gerçeklerden de canlandırıyor. Evler, sokaklar, vilayet ve telgrafhane binaları, tarihi Arkaz Hapishanesi ve zindanları, eski zaman eczaneleri ve diğer mekânlar bir Bosch resminde görülebileceğiniz titizlikle işlenmiş Minger tablosuna.**

Sadece mekânlar değil insanlar da yer alıyor bu tabloda. Muktedirler ön sıradalar ama Minger halkı da ihmal edilmemiş; memurları, şeyhleri, işsiz güçsüzlere, berberler, aktarlar, şerbetçiler ve diğer meslek erbaplarıyla Minger ahalisi, dükkanları ve mesleki alet edavatıyla hayat buluyor. Meczuplarını da unutmayalım. **Pamuk her bir karakterin hakkını gözeterek, kısa da olsa bir hayat hikâyesini bağışlamış. Sonuçta zamanın ve mekânın ruhunu barındıran bir atmosferle kaplamış hikâyesini.**

Daha önce iki çok etkileyici tarihi roman yaz-

mıştı Pamuk; 'Beyaz Kale' ve 'Benim Adım Kırmızı'. 'Vebe Geceleri'nde daha yakın ve daha somut bir tarihi ele alıyor. **Romanın geri planında Batı karşısında her anlamda çok geride kalan Osmanlı'nın çöküş sürecini, Osmanlı mirasının sınırlarının adım adım küçülmesini, ayrılıkçı isyanları, saray entrikalarını, evhamlı bir sultanın korku imparatorluğuna çevirdiği bir ülkeyi, tarihçi kadının ağzından uzun uzun anlatıyor Orhan Pamuk.** Böylesi uzun tarihi açıklamalar risklidir. Hikâyenin sarkmasına veya okuyucunun hikâyeden kopmasına yol açabilir. Ancak 'Vebe Geceleri'nde böylesi bir geri plan, hikâyenin tamamlayıcı unsuru mahiyetinde. Zira Minger Adası'nda cereyan eden olaylar -padişahın tutun da adanın bürokrasından sivil halkına kadar bütün topluma yayılan karar ve refleksler- o tarihin bir ürünü. Aslında sadece 'o tarih' demek yanlış; **Pamuk, Minger'in veba ile kırılan altı aylık tarihine sığdırdığı olayları, bu ülkenin 100 yıllık tarihinden esinlenerek, panoramik bir gözle, zamanları birbiriyle ilişkilendirecek şekilde kurgulamış. Tarihi ve siyaseti -biraz ironi ve parodi katarak- romanına çok iyi yedirmiş. Eklediği uydurma tarihi olaylar, uydurma tarihçiler, sahte kaynaklar sayesinde hem ciddiyletmiş mizah hem de kurtmaca ile gerçek birbirine karışıyor. Ama bu, tarihle oynamak anlamına gelmemeli; tam da hayali ama bildik bir adaya yakışan tarzda bir tarih yazımı bu...**

Ele alınmayı, tartışılmayı hak eden daha pek çok ayrıntı var elbette ama bu yazı içerisinde hepsine değinmek mümkün değil. Roman kişilerini gerçek tarihi şahsiyetlerle eşitlemekten, Minger Adası'nın neresi olduğu tartışmasından, Minger'in millîci ve dincilerinden bilhassa uzak duruyorum.

Bir yazarın beş yıllık emeğinin ürünü olan 540 sayfalık bir romanı dört günde okumak, metne yedirilmiş bazı motifleri, temaları, göndermeleri ıskalamamıza yol açabilir. Ayrıca romanın barındırdığı pek çok motife, pek çok kişiye, kişiler arasındaki ilişkilere, aşklara, hüznünlere, esrarengiz cinayetlere de yer veremedim. Keşfetmeyi ve tatılmayı okuyuculara bırakıyorum. **Zira hem sürükleyici hem çok katmanlı bir roman 'Vebe Geceleri'. Kariyerinin en iyisi diyemem ama Nobel'i aldığından bu yana yazdığı en iyi roman olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.**

VEBA GECELERİ
Orhan Pamuk
Yapı Kredi Yayınları, 2021
544 sayfa, 45 TL